

1997 9

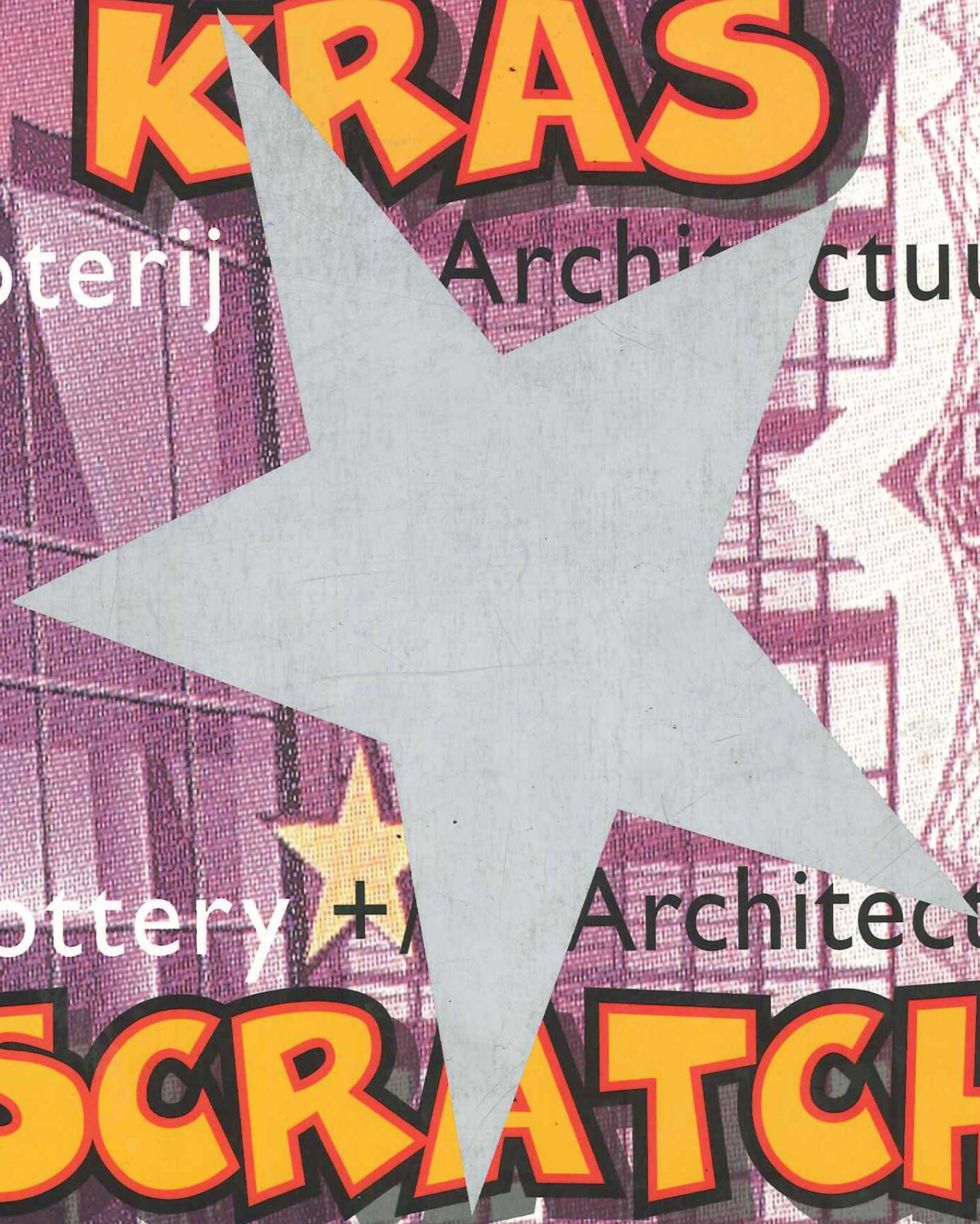
ARCHITECTURE CITY VISUAL CULTURE

2001

ARCHIVIS

KRAS

Loterij + Architectuur

Lottery + Architecture

SCRATCH

Losse stedenbouw

Politiek Correct Tien jaar geleden vond de sociaal-democratie in Nederland uit dat de welvaartsstaat economische groei kan stimuleren door haar diensten te transformeren in 'markt' door middel van privatisering. Het ongelooflijke resultaat van deze liberalisering van de welvaartsstaat is dat alles wat in het verleden negatief, verboden of te duur werd gevonden niet meer gezien wordt als een algemeen probleem. Het werd gewoon een product op de schappen van ons Nationale Winkelcentrum, waarin iedereen, al shoppend, gelukkig is. Er zijn markten voor seks, voor misdaad, voor drugs (coffeeshops geheten), voor dood (euthanasie), voor geld (subsidies) en voor nostalgie (geschiedenis genaamd). Socialisme wordt hier gerealiseerd als de verbeterde markteconomie. Had de voorgaande versie van de verzorgingsstaat Volwasseneneducatie als haar kern, de hedendaagse versie heeft het winkelcentrum.

Door de bestaande welvaartsstaatsvoorzieningen te exploiteren als een nationale lust in plaats van als een last realiseerde Nederland een grotere economische groei dan de omliggende landen. Nederland is een rolmodel.

Het 'Poldermodel' wordt het genoemd. 'Poldergeist', heet het in de architectuur.

Voor de architecten van de verzorgingsstaat is Rem Koolhaas de verzorging. Hij is de subsidie waarop iedereen recht meent te hebben. Het is echter beter te zwijgen over het uitoefenen van dit recht. De hoeveelheid steun die wordt ontvangen geldt als privézaak.

In de tentoonstelling 'Referentie OMA' over enkele leerlingen en voormalige werknemers van Rem Koolhaas, die te zien was in het Nederlands Architectuurinstituut in 1995, werd iedere gepresenteerde architect omschreven als zijnde verschillend van de nu mythische figuur Rem, in plaats van door hem beïnvloed. Op een perverse manier ontbrak het in de 'Referentie'-tentoonstelling aan referenties. De bijbehorende catalogus bevat een hoofdstuk over de bronnen die van invloed zijn geweest op Rems werk.

Verrassend afwezig was iedere erkenning dat Rem zelf enige invloed gehad kan hebben, behalve in een aantal naïeve en onbewezen psychologische fantasieën, opgewekt in Remslaap, waarin gesteld wordt dat hij een 'Faustiaanse persoonlijkheid' heeft – iets wat simpelweg niet waar is. Met dit inzicht bewijzen de auteurs slechts dat zij de middelbare school hebben afgemaakt.

Blijmoedig belijden architecten, en niet alleen degenen die opgenomen zijn in 'Referentie OMA', de wet van het immer grotere verschil. Ze verschillen van Rem. Ze verschillen van elkaar. Ieder plan dat ze maken is verschillend van alle andere. De ene wijk in hun plan is anders dan de andere wijk. De straat geurt anders dan de dwarsstraat. De gebouwen hebben elk een verschillende kleur. Evenals de balkons. Alles wordt 'individueel, omdat 'de mensen' allen verschillend zijn.

Husserl zei al dat de paradox van de wet van het immer groter wordende verschil is dat het verschil uiteindelijk behoorlijk klein wordt.

Deze 'verschilmachines' bewijzen de vooruitgang in de Nederlandse architectuur sinds de jaren '50, toen de Forumbeweging een architectuur voorstelde van kleine, repeteerbare eenheden waarvan ze dachten dat dat menselijk was. In de jaren '90 wordt een architectuur beleden van kleine, verschillende eenheden waarvan men denkt dat het individueel is.

Waarmee weer een goede traditie in de Nederlandse architectuur bevestigd is: nadat men ons heeft doen geloven dat de Forumarchitecten naadloos de jaren '20 traditie van door de Staat opgelegd humanisme en de rol van de architect als de grote behulpzame mensenvriend hadden overgenomen, lijken architecten nu nog het meest op de vriendelijke bedrijfsleider van de buurtsupermarkt.

Het is een gemiste kans dat de vrijheden die vooral de jonge architecten hebben ontdekt en in de voetsporen van Rem Koolhaas hebben beschreven (afwezigheid van systeem, orde en hiërarchie, het verdwijnen van drukkende categorieën als ruimte, stijl en tektoniek) tot niets meer hebben geleid dan een visuele ondersteuning van de ideologie van het individuele verschil. Als zodanig is het een architectuur die haar professionele moeilijkheden en mogelijkheden onderschat en die empirisme ontbeert. Als deze vrijheden werkelijk gebruikt zouden zijn had dat geleid tot een architectuur die constant en met iedere opgave haar eigen paradigmata opblaast en vernieuwt om zo tot specificiteit te komen, en die zich bezig houdt met echte kwesties, echte markten, echte overheid en echte mensen.

Het laatste voorstel is natuurlijk politiek gemotiveerd. Om de uitdagingen van de hedendaagse netwerkdemocratie tegemoet te kunnen treden, dienen gereedschappen te wor-

Loose urbanism

ONE ARCHITECTURE Politically correct Ten years ago in the Netherlands, the social-democrats now in power – along with many other political parties that can be considered closet socialists – discovered that the welfare state could stimulate economic growth only if its services transformed into real markets by means of privatization. The amazing result of this liberalizing of the welfare state is that everything that was once negative, forbidden or too expensive is no longer considered a general

problem. Rather, it became a product available in the National Shopping Mall where everybody, while shopping, is happy. There are markets for sex, crime, drugs (known as coffee shops), death (euthanasia), money (subsidies) and nostalgia (history). Socialism here is presented as the better market economy. If the former version of the welfare state had evening classes at its core, today's version has the shopping mall.

By exploiting the existing welfare services as a national asset rather than handling them as burdensome expenses, the Netherlands has achieved greater economic growth than other European countries in the past few years and is now a role model.

Referred to as the 'Polder model', we in architecture prefer 'Poldergeist'.

For architects in the new welfare state, Rem Koolhaas is welfare. He is the subsidy to which everyone feels they have a right. Still, architects keep quiet while exercising this right as the amount of welfare received is considered a private matter.

In the exhibition 'Reference: O.M.A.' featuring a number of Koolhaas' former collaborators and pupils, shown at the Netherlands Architecture Institute at the end of 1995, each architect was described as being different from the now mythical Rem, instead of being influenced by him. Perversely, the 'Reference' show lacked references. The accompanying catalogue contained a chapter on the sources that influenced Rem.

Conspicuously absent was any acknowledgment that Rem might exert a certain influence himself, except for some naive and unproven psychological fantasies, declaring that he has a 'Faustian personality' – which is simply not true.

Architects, and not just those showing at 'Reference: O.M.A.', cheerfully profess the law of the ever increasing difference. They differ from Rem. They differ from each other. Every plan they make differs from all others. One neighbourhood in a plan differs from another. The main street smells different from the side street. The buildings all have a different colour. So do the balconies. Everything becomes 'individual', because 'the people' are all different.

Husserl once said that the paradox of the law of ever increasing difference is that the difference eventually becomes very small indeed.

The 'Difference Engines' demonstrate the immense progress Dutch architecture has made since the 1950s: while the Forum movement proposed an architecture of small, repetitive units which they thought to be humanist, the architecture of the 1990s claims to consist of small, *distinct* units which are regarded as individual as well as humane.

Having been led to believe that the Forum architects seamlessly took over the 1920s tradition of State-enforced humanism and the job of the architect as man's helpful friend, nowadays architects resemble the friendly branch manager at your local supermarket.

It is a missed opportunity that the freedom the mainly young architects have discovered and described in Rem Koolhaas' wake (absence of system, order and hierarchy, the disappearance of pressing categories such as space, style and tectonics) has amounted to nothing more than a visual support of the ideology of individual difference. As such, it is an architecture that underestimates its professional problems and opportunities, one that lacks empiricism. Had this freedom been used *properly*, it would have generated an architecture that constantly and with each task explodes and renews its own paradigms in order to achieve specificity, an architecture that deals with real issues, real markets, real governments, real people.

The latter is, of course, politically motivated. In order to meet the challenges of present-day network democracy, we need to find the tools to deal with the rapidly changing public-private and private-private partnerships within society.

Pragmatist's project Green politics in Salzburg requires architects to visit not only the site but also the people living near it. At our meeting with the local population of Maxglan, we discovered that they didn't want any new-build in their neighbourhood.

den ontwikkeld om een omgang te vinden met de snel veranderende publiek-private en private-private partnerships in onze maatschappij.

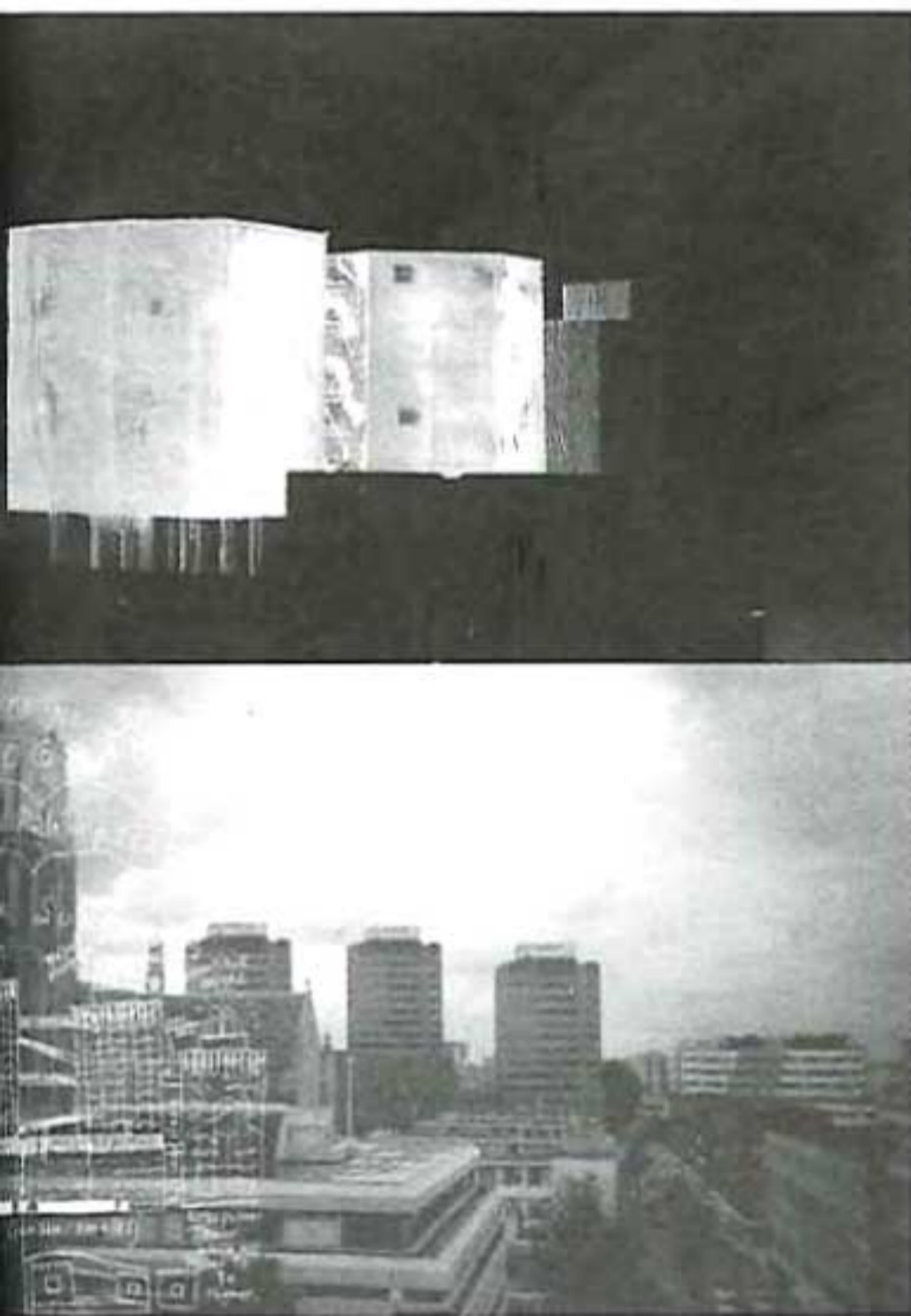
Pragmatisch Project De groene politiek in Salzburg verwacht van architecten niet alleen dat ze het plangebied bezoeken, maar ook de mensen die er in de buurt wonen. Op onze bijeenkomst met de lokale burgerij in Maxglan kwamen we erachter dat deze mensen niets nieuws gebouwd wilden hebben in hun wijk. Ze waren erg gelukkig met de losse configuratie van weilanden, eengezinswoningen, sociale woningbouw en bedrijfsgebouwen. Ze vonden het heerlijk in een buurt te wonen die zich het best laat omschrijven als een Europese suburb, zonder de ommuringen waarmee de suburb zich in de Verenigde Staten afsluit van de stad.

We waren het zonder voorbehoud met hen eens. Zij wisten het het beste. We besloten geen nieuw en rigoureuus plan op de buurt neer te laten dalen maar voorzichtig alles wat daar al is en wat mooi is te intensiveren.

We begonnen te herhalen. Beginnend vanaf de hoofdweg herhaalden we de sociale woningbouw door sociale woningbouw voor te stellen. We herhaalden het door Bétrix & Concolascio's voorgestelde transformatorgebouw, door hen omschreven als een 'sculptuur in het landschap', door een serie 'sculpturen in het landschap' voor te stellen. We herhaalden weiland, doodlopende straten en, het meest belangrijk, de losheid van het gebied. Deze losheid diende uiterst serieus genomen te worden: ze moest resulteren in het instorten van iedere systematiek en iedere overbepaling.

Vervolgens konden we het bestaande differentiëren, alle programmatische en andere eisen in het masterplan opnemend.

Rotterdam Re-Arch, model.

Rotterdam Re-Arch, concept.

In ons Re-Arch-plan voor het PTT Telecom districtskantoor aan de Rotterdamse Binnenrotte hebben we al uitgevonden dat de herhalingstechniek het bestaande opwaardert tot het punt waar al het potentieel kan worden ontwikkeld (om Viollet-le-Duc's ideeën over restauratie te parafaseren). Het vergroten van het niet zo mooie bakstenen volume uit 1946 door het toevoegen van programma zou resulteren in onoplosbare compositieproblemen en slechts leiden tot baksteendiarrée. Daarom plaatsten we de 110 appartementen in twee torens die de bestaande toren van Kraaijvanger (in 1946 al geschetst en in de jaren '80 feitelijk gerealiseerd) herhalen en deze onderdeel maakte van een serie torens die zich tot de Willemsbrug uitstrekt. Het bakstenen volume en de torens hebben geen tektonische samenhang: ze hangen toevallig rond op dezelfde plek op hetzelfde tijdstip. De bestaande toren, die over het algemeen negatief geapprecieerd wordt, genereert twee verbeterde versies van zichzelf. Waar één toren lelijk kan zijn, zijn drie torens gewoonweg drie torens. Voor Salzburg betekent dat dat de bestaande sociale woningbouw uit de jaren '70 onderdeel wordt van de opnieuw verbeterde, nieuw geplande sociale woningbouw, en wordt het negatieve stigma van het oude vermeden.

Aan de zuidkant van het plangebied wilden we per se de weide openhouden om de continuïteit van het landschap te bewaren. Dit betekende dat we de dichtheid in de bebouwde gebieden moesten verhogen. Voor de ouderenhuisvesting, gefinancierd door een gespecialiseerde Berlijnse firma en bedoeld voor rijke gepensioneerden, hielden we vast aan grondgebonden woningen. De bestaande woningen met tuin rondom (we noemen dat 'symmetrische' tuinen) werden herhaald en vervolgens gedifferentieerd op basis van de programmatische wensen van de toekomstige bewoners.

Als een tuin niet gedacht wordt als een stuk grond (dat wil zeggen op een territoriale wijze), kan beargumenteerd worden dat cocktails drinken en barbecuen, bloemen en groenten kweken, en ernaar kijken, alle verschillende eisen hebben met betrekking tot het grondgebruik. De eerste is behoorlijk gefixeerd, de tweede hangt echt af van de individuele bewoner, terwijl de laatste eigenlijk helemaal niet territoriaal is.

Om naar te kijken is de bestaande weide zeer adequaat.

Om de weide echter open te houden, ook in de toekomst, moesten we het gebied bestemmen. We besloten de wei te privatiseren opdat het publiek ernaar kan kijken. We deelden de weide zo op dat ieder huis in de ouderenhuisvesting eraan gelegen is; ieder huis krijgt een tuin van 1 meter breed en maximaal 350 meter lang. In dit 'public-private partnership' zullen de 200 gepensioneerde advocaten die nu de weide in bezit hebben

They were very happy with the loose configuration of meadows, single-family house settlements, social housing and commercial buildings. They loved living in an area best described as a European suburbia, a suburbia without the walls with which the US suburb locks itself out of the city. We agreed with them without reservation. They knew best. So we didn't build anything new.

We decided not to impose a rigorous new scheme on the area, but to carefully intensify all that was existing and all that was beautiful.

So we began to repeat. Starting with the main road, we repeated the social housing by proposing just that. We repeated the single-family housing. We repeated Bétrix & Concolascio's proposed power station, described by them as 'a sculpture in the landscape', by proposing a series of 'sculptures in the landscape'. We repeated meadows, dead-end streets and, most importantly, the looseness of the area. This looseness needed taking very seriously: it had to mean the collapse of all systematic and all over-determination.

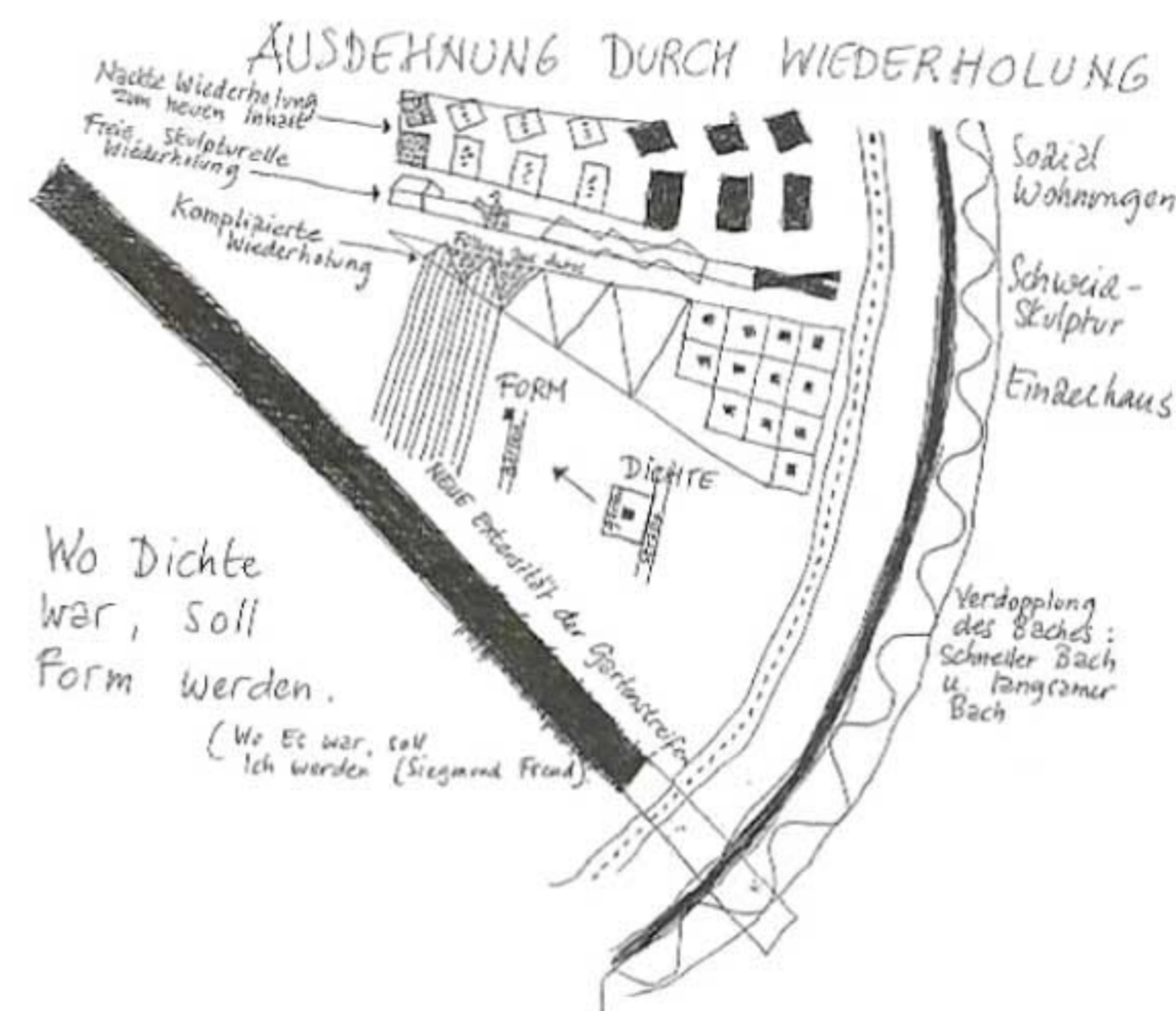
Subsequently we could differentiate the existing qualities, incorporating all programmatic and other requirements in our masterplan.

Het bestaat al.
It's already there.

Herhaling.
Repetition.

Verschil.
Difference.

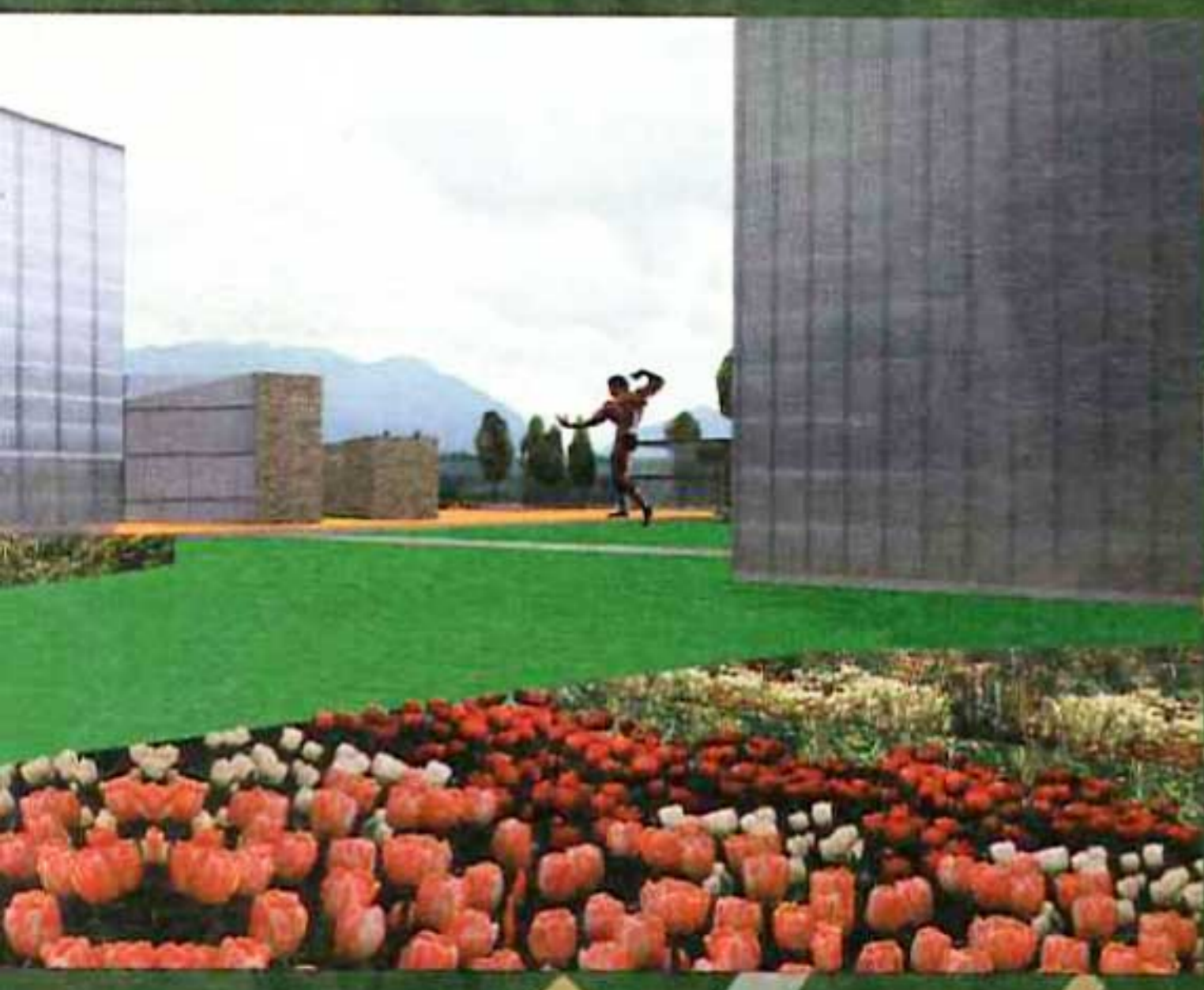
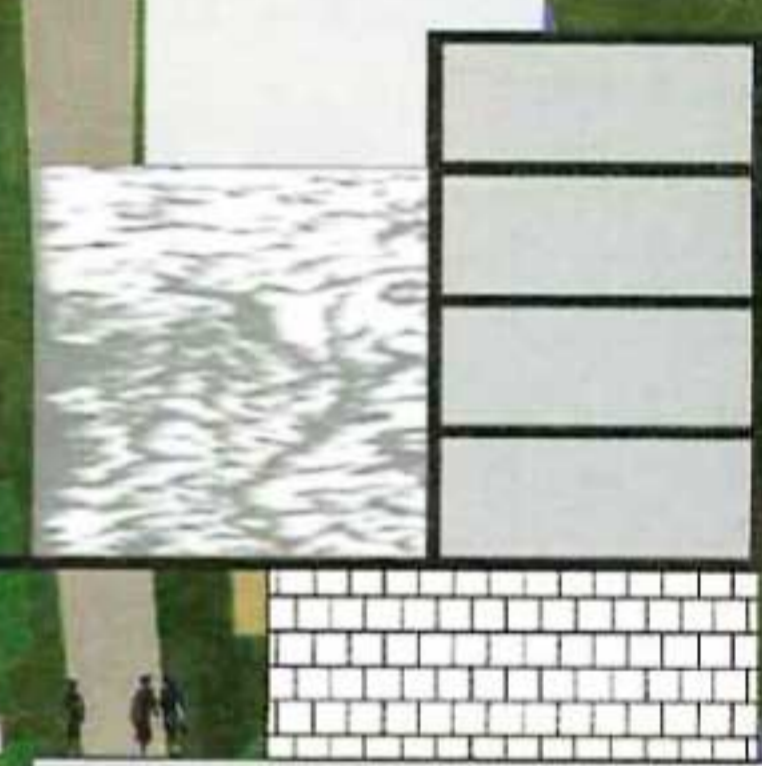

In our Re-Arch scheme for the PTT Telecom building on the Binnenrotte in Rotterdam, we have already discovered that the repetition technique upgrades the existing, bringing it to the point where all its potential, originally unrealized, can now be exploited (to paraphrase Viollet-le-Duc on restoration). Enlarging the existing not-so-very-beautiful 1946 brick volume by adding the required

additional programme would cause irresolvable problems of composition that could only result in a brickwork diarrhoea. We therefore put the 110 apartments in two towers which repeated the existing Kraaijvanger tower (sketched as early as 1946 and built in the 1980s) and made it part of a series of towers that extends well beyond the block. The brick block and the series of towers have no tectonic connection: they are merely hanging out at the same place at the same time. The existing tower which is generally appreciated negatively generates two improved versions of itself. While one tower might be ugly, three towers are simply three towers. In Salzburg this meant that the existing 1970s social housing became part of the newly planned, improved social housing, thereby avoiding the negative stigma of old. At the southern side of the planning area we insisted on keeping the meadow open so as to retain the continuity of landscape. This meant increasing the density of dwellings in the areas to be built upon. For the old-age housing, financed by a specialized Berlin firm and to be sold to the retired well-to-do, however, we wanted to keep ground-accessed homes. The existing houses with a garden all round needed to be repeated and subsequently differentiated according to the programmatic needs of the future residents. If a garden is not conceived of as a plot of land (i.e. not as 'territory'), it could be argued that cocktail parties and barbecues, flower and vegetable growing, and looking at it, all have a different territorial requirement. The first is pretty fixed, the second really depends on the individual, and the latter is not territorial at all.

As regards the looking aspect, the existing meadow was eminently suitable.

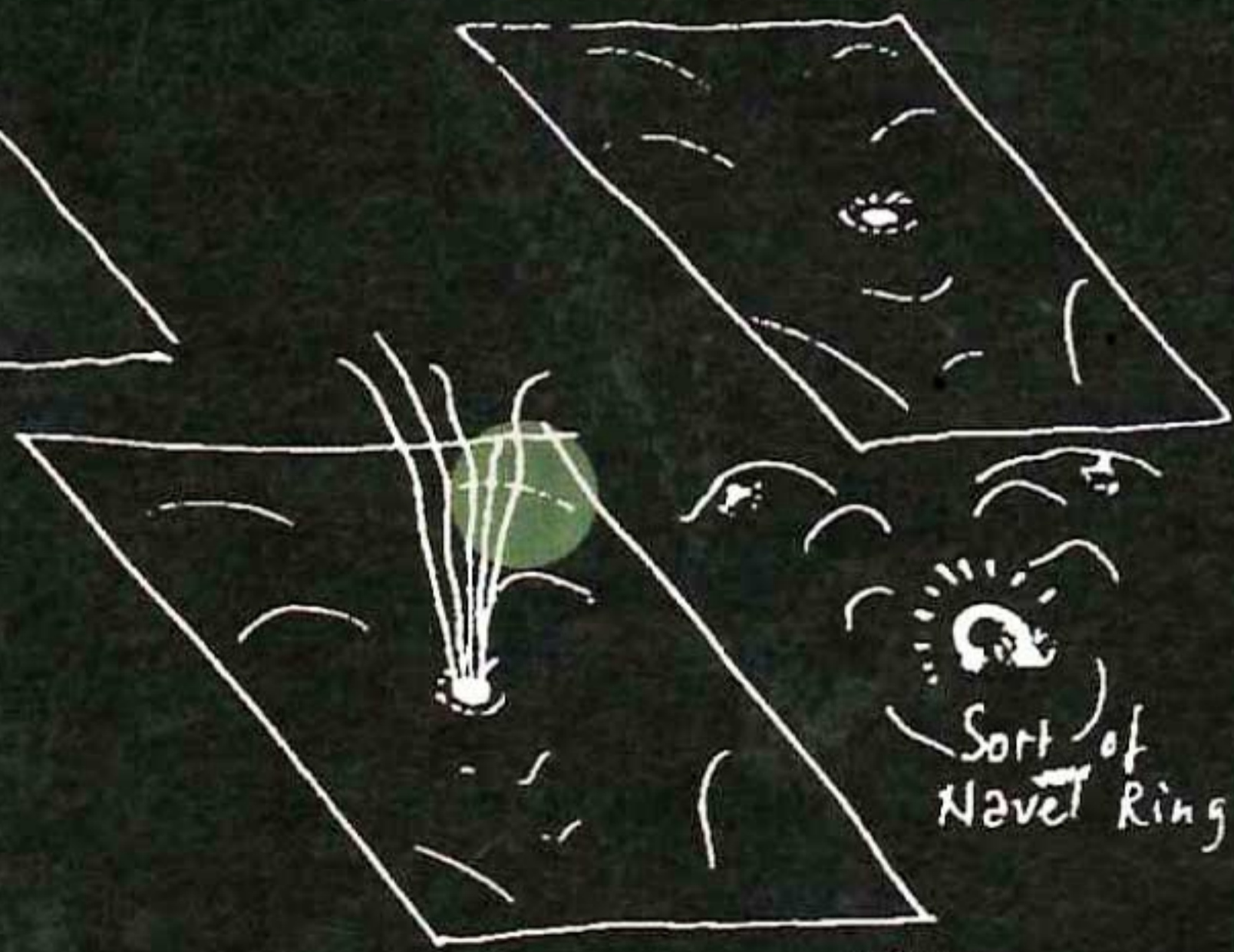
But in order to keep the meadow open, also in the future, we had to give it a fixed status. We decided to privatize the meadow so that the public could look at it. We divided it up

Geysir
 Vernichtung des Maßstabs
 aus der Mitte

Obelisk
 Vernichtung des
 Maßstabs durch die
 Mitte

Verlust der Mitte

iedere verdere ontwikkeling onmogelijk maken.

Deze streeptuinen bewegen zich, in hun functie en uiterlijk, van suburbane tuin tot in het landschap: dichtbij de woningen zullen ze gebruikt en gecultiveerd worden, maar verder het weiland in zullen veel tuinen niet meer bewerkt worden en worden ze zelf weiland.

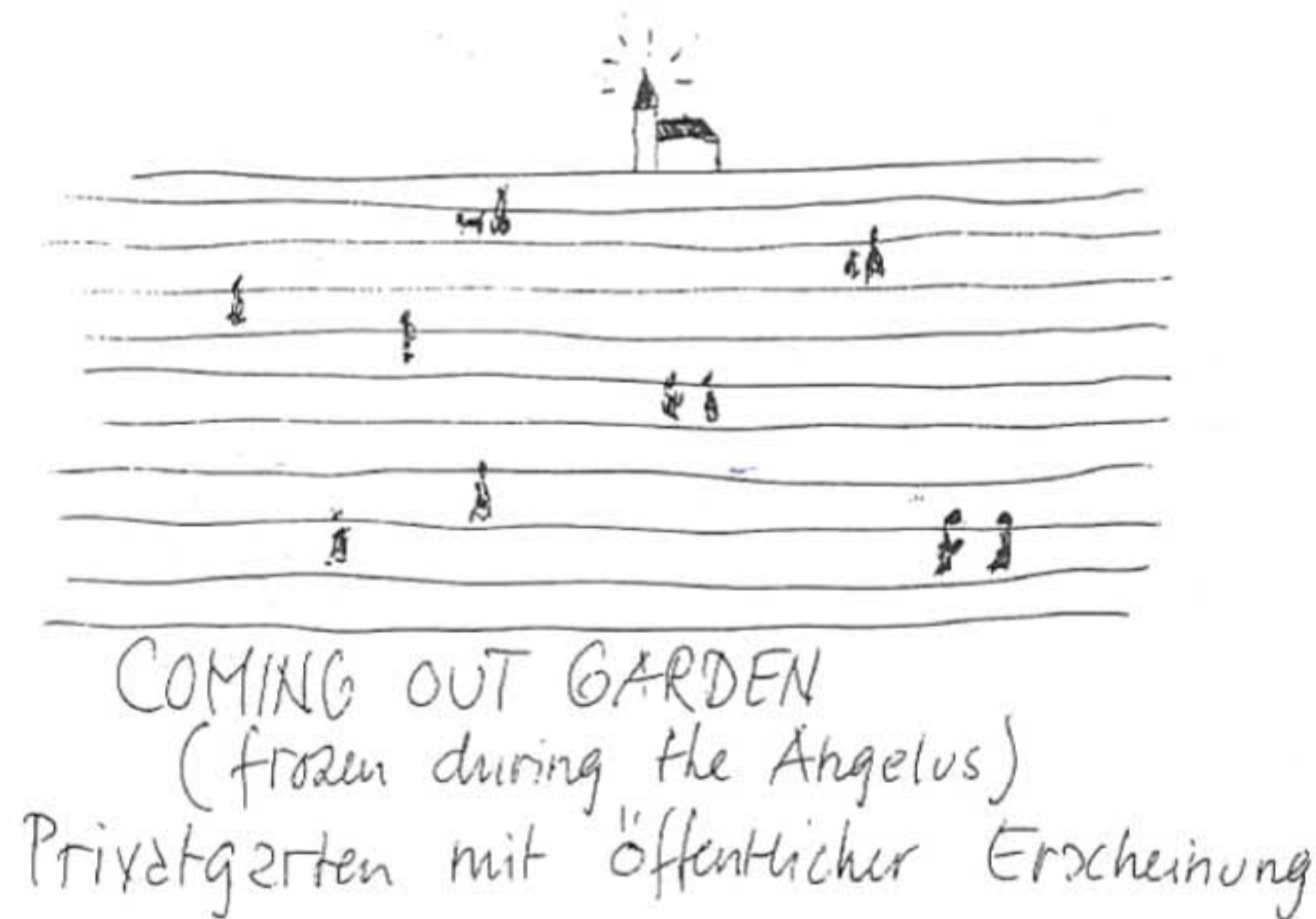
Samen vormen de streeptuinen ook een akker.

Dit wordt geïllustreerd door een tekening die afgeleid is van Rem Koolhaas' referentie aan Millet's *L'Angelus* uit *Delirious New York*. Vanaf de tegenoverliggende Siedlung, de weg en de luchthaven dienen de tuinen, hoewel geprivatiseerd, een publiek karakter te houden.

Visueel moeten ze onderdeel blijven van het gebied als geheel. Om dit te bereiken plaatsen we een gemeenschappelijke functie in de collectieve tuin van het verzorgingstehuis.

Het Bierpaviljoen dat we nu ontwerpen met beeldend kunstenaar Berend Strik onderstreept het publieke karakter van de weilanden en fungeert als een draaipunt binnen de landschapsstructuur.

De 'gotische' zigzagverkeveling van de woningen, simpel wiskundig afgeleid, maakte het

ons ook mogelijk het probleem van de parkeerplaatsen in het plan op te lossen. Omdat de hoeveelheid parkeerplaatsen onderdeel is van een nauwelijks op werkelijkheid gebaseerde norm en zeker met betrekking tot de toekomst een grote mate van onvoorspelbaarheid heeft, dienen deze visueel en programmatisch een ondergeschikte rol te spelen. De pleinen die ontstaan tussen seniorenhuisvesting en studentenwooncomplex hebben nu zoveel vorm (vergelijkbaar met 17de-eeuwse Parijse pleinen) dat hun inhoud, hun vulling, geen rol meer speelt. Nu is het een 'plein gevuld met auto's', maar de vulling kan ook iets anders zijn, bijvoorbeeld 'plein gevuld met bejaarden', of 'plein gevuld met leegte'. Op ons kantoor maken we regelmatig theoriegrappen. Op een dag, opgewonden van Drum 'n' Bass en cafeïne, noemden we het terras binnen de studentenwoningen Kandinskyplatz en maakten een bijpassende schets. *Punkt und Linie zu Fläche*, noemden we haar. De schets drukt onze ferme overtuiging uit dat planning niet driedimensionaal of zelfs maar territoriaal gedacht moet worden. Hoewel het eindresultaat er vaak wel driedimensionaal uitziet hoeft een plan niet gedacht te worden in termen van ruimte en compositie. En terwijl de plannen die we tekenen vaak tweedimensionaal zijn, hoeven we ze niet territoriaal te denken. Allereerst is het belangrijk inhoud te formuleren, om vervolgens ontwerp-technieken te ontwikkelen om deze inhoud in het plan overeind te houden zonder dat dit een obstakel of een barrière wordt voor alle pragmatische overwegingen, veel waarvan er natuurlijk buiten de controle van de stedenbouwer vallen.

Omdat we een groot deel van het plan opbouwden uit punten, noemden we het 'object georiënteerd ontwerpen', analoog aan de connectionistische modellen die tegenwoordig gebruikt worden bij de ontwikkeling van computer software. De gedachte was dat een precieze plaatsing van een aantal intensieve punten met een mogelijke uitbreiding maximale vrijheid geeft, waar bijvoorbeeld ieder additioneel territoriaal of ruimtelijk statement alleen nog maar de continuïteit van het bestaande landschap kan verbreken, iets dat of zou resulteren in overbepaling, of in discontinuïteit. Punten definiëren een veld vanuit het midden, zodat een bepaling vanuit de randen onnodig wordt. Ieder veld is gedacht als hetzij een uitbreiding van een punt of zelf als punt, dat wil zeggen, als vulling, als een groter punt. De punten kunnen vorm en iconografie ontwikkelen naarmate het plan zich ontwikkelt, vaak uit hele pragmatische overwegingen. De grootste punt is natuurlijk het bestaande landschap. *Wijk gevuld met bestaand landschap*. Op deze wijze is het mogelijk het landschap te bestendigen als een geheel en als iets intensiefs, zonder dat de nieuwe ontwikkelingen daarmee in tegenspraak zijn.

Wanneer men 700 woningen in een weiland bouwt wordt dit weiland kleiner. Dat vinden mensen niet leuk. De vermindering in grootte werd gecompenseerd door een vergroting van het volume: we plaatsten een geiser in het midden. De geiser is gekoppeld aan vlieg-

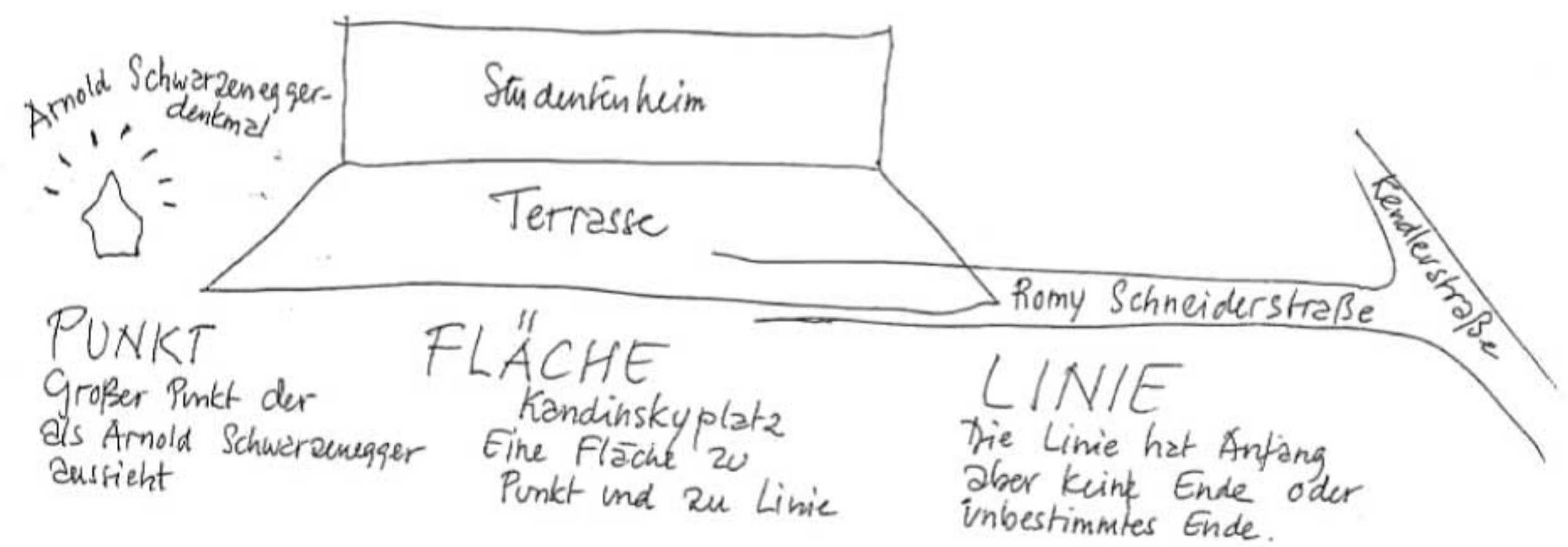
so that every house in the old-age complex stood along it: every house would receive a garden of one metre wide and up to 350 metres long. In this public-private partnership, the 200 retired lawyers who now owned the meadow would render impossible any future development on it.

These strip-gardens would, in their function and appearance, move from suburban garden to landscape: closer to the home, they will be used and cultivated but moving further into the meadow, many would stop being cultivated and become meadow themselves.

Together, they also form a ploughed field.

This was illustrated by a drawing derived from Rem Koolhaas' reference to Millet's *Angelus* in *Delirious New York*. In order to underline its public character, we established a public function in the collective garden of the nursery home. The beer pavilion we are now designing with artist Berend Strik marks the public character of the area and acts as a pivotal point in the landscape structure.

The Gothic zigzag-allotment of the housing, simply established mathematically, enabled

us to also solve the problem of parking within the plan. Because the amount of parking places to be included in the plan is derived from a norm scarcely based on reality and which has and will have a high degree of unpredictability, the cars should, visually and programmatically, play a minor role. The squares generated between student and old-age housing have so much form (reminiscent of seventeenth-century Parisian squares) that their content, their infill, does not really play a visual role. 'Squares filled with cars' can as easily be 'squares filled with senior citizens' or 'squares filled with emptiness'. At the office, we make theory jokes. One day, hyped up on drum 'n' bass and caffeine, we named the square within the student housing Kandinsky Platz, and made an accompanying sketch. *Punkt und Linie zu Fläche*, it was called. It conveyed our firm belief that planning need not be thought three-dimensionally or even territorially. Though the end result might be called three-dimensional, it need not be primarily conceived of in terms of space and composition. And although the plans we submit might be two-dimensional, the result need not be thought territorially. We had to devise the techniques to make the content stick in the plan without it becoming an obstacle or a barrier to additional pragmatic considerations, many of which are of course beyond our control.

Devising much of the plan in terms of points, we called it 'object orientated design', analogue to the connectionist models used now in computer software development. The idea is that the precise placement of a number of intensive points with a possible extension gives maximum freedom, whereas any additional territorial or spatial statement would breach the continuity of the landscape already there, resulting either in over-determination or in discontinuity. Points define a plane from the middle, so that a definition from its edges becomes unnecessary. Any plane is thought of as either an extension of a point or in itself as a 'infill', that is to say, a larger point. The points can develop form and iconography as the plan unfolds, often out of highly pragmatic considerations. The largest point obviously is the existing landscape. *Housing district filled with existing landscape*. In this way it is possible to define the landscape as a whole and as something intensive, without the new developments contradicting it.

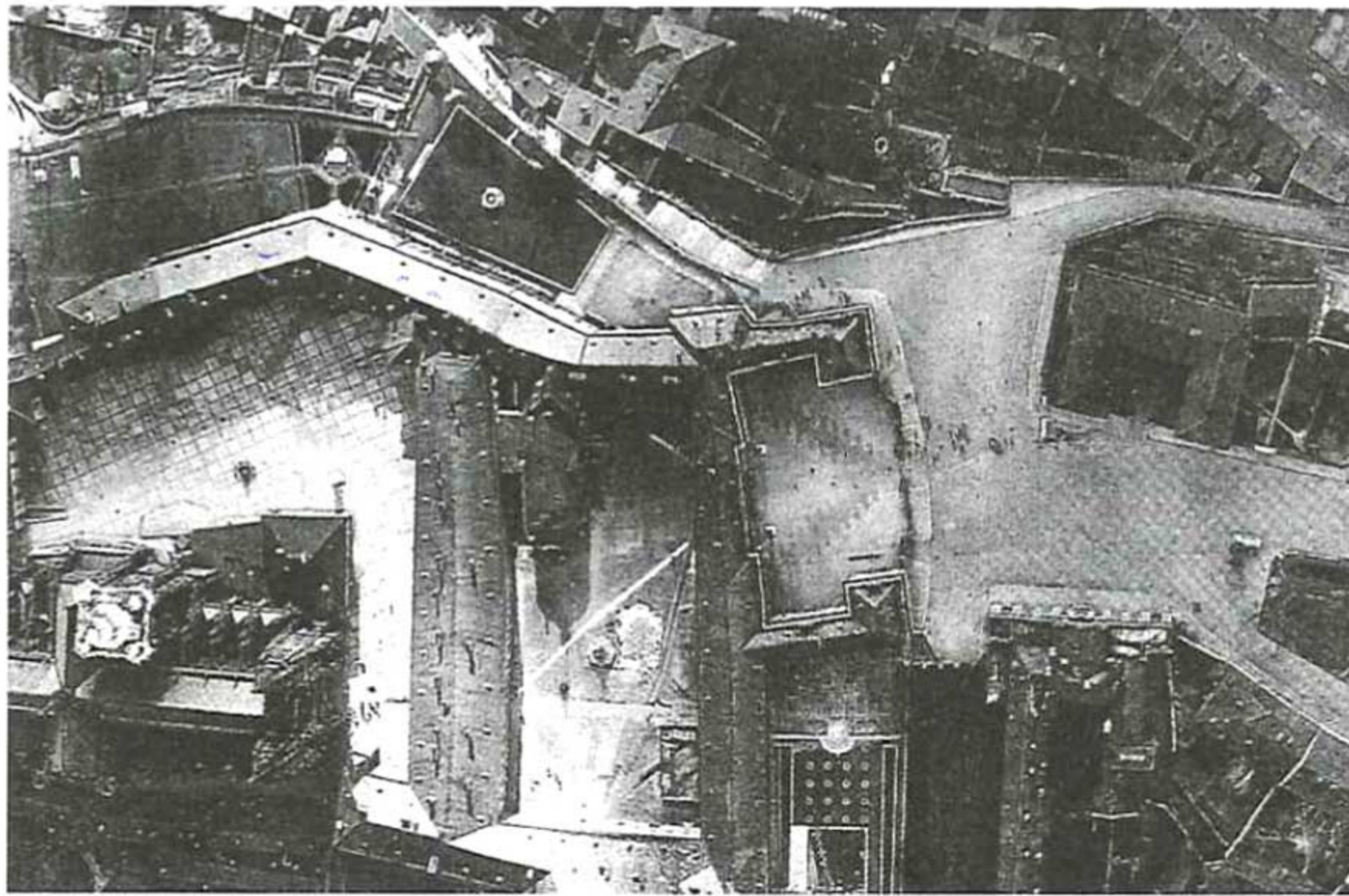
For instance, when one builds 700 housing units in a meadow, this meadow becomes smaller. People don't like that. A decrease in area was compensated by an increase in volume; we placed a geyser in the middle. The geyser is connected to aircraft and traffic noise: above certain noise levels, it functions to compensate for the noise. As such, the geyser establishes a connection between residential areas and the airport: the airplanes in the meadow become our planes instead of an abstract 'theirs'.

A point functioning in quite another way is the *Arnold Schwarzenegger Körperkulturmonument*, part of the series of sculptural objects that extends from the

tuig- en verkeerslawaai: boven bepaalde geluidsniveaus spuit hij om het geluid te compenseren. Op die wijze verbindt de geiser woonwijk met luchthaven: de vliegtuigen in het weiland worden onze vliegtuigen.

Een punt dat op een geheel andere wijze functioneert is het *Arnold Schwarzenegger Körperkulturmonument*, onderdeel van de serie sculpturale objecten die zich uitbreiden vanuit het gebouw van Bétrix & Consolacio. Het bestemt 'openbaar plein'. Omdat het plein gedefinieerd wordt vanuit het midden hoeven noch de randen noch het plaveisel samen te vallen met het plein zelf. Zo kan het gravel van de losjes geplaatste tennisbanen zich simpelweg uitbreiden tot waar de parkeerplaatsen ophouden, en hoeft de architectuur in de omgeving van het plein niet vooraf gedefinieerd te worden, waardoor het de ontwikkelaars en hun architecten niet te zeer beperkt in het vervolgtraject. De iconografie komt voort uit de uitwisseling tussen de members only-sportcultuur van de ASK sportclub en de openbare sportcultuur van de mensen uit de omgeving.

Berend Striks bierpaviljoen, dat verwijst naar een mogelijk traditioneel Oostenrijks huis, zonder hier veel op te lijken, fungeert als draaipunt binnen de onregelmatige weilandenstructuur, precies op het punt dat deze ruimtelijk en visueel uit elkaar zou vallen.

Praagse Burcht van Jozef Plečnik.
Jozef Plečnik, Prague Castle.

De micro-stedebouw in Wenen (Karl Borromeusfontein), Praag en Ljubljana van Jozef Plečnik is een onuitputtelijke bron voor deze puntenmethode. Bij Plečnik echter was voor de plaatsing van zijn obelisk, piramides en lantaarns een verwijzing naar het verleden voldoende. Bijvoorbeeld de onbekende, ongeschreven en dus kunstmatige Romeinse geschiedenis van de stad Ljubljana. Deze onbepaaldheid en onbekendheid leiden echter wel tot een iconografisch probleem: de reden van hun plaatsing, anders dan als kunstmatig historisch relict, blijft vaag. Het opschrift ZOYS op de beroemde draaipuntpiramide op de rondweg in Ljubljana is historisch even wezenloos als de volledig tekstloze draaipuntobelisk op het hoofdplein van de Praagse Burcht. Is dit in historische steden al problematisch, in suburbia is een verwijzing naar een vaag heroïsch verleden belachelijk. Daarom hebben we voor de invulling van de punten in Stiegl-ASK/Maxglan gekozen voor een iconografie met een kunstmatige inhoud die te maken heeft met suburbane verlangens: een verbeterde regionale stijl voor het Bierpaviljoen waar het Heinekenbier zich vermengt met de urine die er het resultaat van is, zodat een geheel nieuw 'onnatuurlijk' Heinekenbier zich kan ontwikkelen; body-building in het Arnold Schwarzenegger Körperkulturmonument, waarbij de figuur op het paard, analoog aan de beroemde foto van Anne Leibovitz, een sigaar rookt. Verder is er een half tennisveld dat zich plooit tot een jeugdthunk, er zijn geisers uit IJsland en er is bos in de woningbouwblokken die gemaakt zijn van ratelpopulieren, de boomblokken, die de herhaling van sociale woningbouw beëindigen.

Door het plan territoriaal te onderdefiniëren werd het mogelijk zulke verschillende aspecten als eigendomsverhoudingen, pachtverhoudingen, beheer, infrastructuur en parkeren onsystematisch te denken. Dat voorkomt het samenvallen van deze aspecten en de overbepaaldheid van grenzen die daaruit resulteert en die de continuïteit van het landschap belemmert. Grond die eigendom is van A kan gepacht worden door B, beheerd door corporatie C, plaats bieden aan een weg die naar D gaat en ook vooral door D gebruikt wordt, terwijl alles er volkomen publiek uitziet.

Om de gereedschappen en technieken te vinden voor de omgang met de snelle economie van de public-private en private-private partnerships binnen het planproces, moesten we de binnen de planning overheersende systematiek van de ruimtelijke en territoriale apriori loslaten. Ruimte en territorium, alsmede taal, werken niet meer als medium om inhoud over te brengen. In plaats daarvan worden ze het resultaat van hyperspecifieke vragen, eisen en verlangens.

Bétrix & Consolacio building. It designates a 'public square'. Because it defines the square from the middle, neither its edges nor the pavement have to coincide with the square itself. Therefore, the clay from the loosely configured tennis courts can simply extend to where the parking spaces stop, and the architecture in its vicinity need not be predefined, thus not constraining developers and their architects. The iconography is subsequently developed from the interaction of the private sports culture of the ASK sports club and the public sports culture of the people living near it.

Berend Strik's beer pavilion, which refers to a traditional Austrian house without looking like one, functions as a pivotal point within the irregular meadow structure and is placed exactly at the point where it would spatially and visually disintegrate.

In general Jozef Plečnik's micro-urbanism in Vienna (Karl Borromeus Fountain), Prague and Ljubljana forms an inexhaustible source for the point-technique. In Plečnik's case, an indeterminate reference to the past was sufficient for the precise placement of his obelisks, pyramids and lanterns. Take the unknown, unwritten and as such artificial Roman history of the city of Ljubljana. This indeterminacy and obscurity leads to an iconographical problem: the reason for their placement, other than as an artificial historical relic, remains vague. The inscription ZOYS on the famous pivotal pyramid at the Ljubljana ring road is historically as dumb as the completely textless pivotal obelisk at the main square of Prague Castle. If this is already difficult in historical inner cities, in suburbia a reference to a vague historic past is ridiculous. That is why when filling in the points in Stiegl-ASK/Maxglan we have chosen an iconography with unnatural content that has to do with suburban desires: improved regional style for the beer pavilion, in which Heineken beer mixes with the resulting urine, so that a wholly new, 'unnatural' Heineken can develop: body-building in the Arnold Schwarzenegger Körperkulturmonument, where, analogue to the famous Anne Leibovitz photo, the horseman is smoking a cigar; half a tennis court that folds into a youth centre, geysers from Iceland and woods in the tree-block terminating the march of social housing. The series ends because the green lawn that had enabled the dumb repetition of the existing housing blocks, now fills the entire area. It is no longer extensive and as such makes any further repetition pointless if not impossible.

Territorially underdefining the plan made it feasible to unsystematically think such different aspects as land ownership, leases, maintenance, infrastructure and parking. Land owned by owner A could be leased by developer B, maintained by corporation C, have a road on it leading to and primarily used by D, while appearing utterly public. That precludes these aspects from coinciding as well as the resultant overdetermination of boundaries impeding the continuity of the existing landscape.

In order to find the tools or techniques to deal with the swift economy of public-private and private-private partnerships within the planning process, we had to relinquish the overall systematic of the spatial and territorial *a priori* of planning. Space and territory, or language for that matter, no longer mediate content. Instead, they became a resultant of hyperspecific questions, demands and desires.

